

СТАНОВИЩЕ

От доц. д-р **Владислав Господинов**
(СУ „Св. Климент Охридски, Факултет по педагогика“)

Върху дисертационен труд на тема:

**„РАЗВИТИЕ НА СОЦИАЛНИ УМЕНИЯ ЧРЕЗ ОБУЧЕНИЕТО ПО
УЧЕБНИЯ ПРЕДМЕТ „ЧОВЕК И ОБЩЕСТВО“ В ТРЕТИ КЛАС“,**

разработена от

Красимира Димитрова Николова

(редовен докторант
в Катедра „Предучилищна и начална педагогика“
на Факултета по педагогика
при Югозападния университет „Неофит Рилски“, Благоевград)

за придобиване на образователна и научна степен „ДОКТОР“, Област на висше образование **1. Педагогически науки**, Професионално направление **1.2.**

Педагогика.

По докторска програма „Методики на обучението в начален етап на
основното образование“

и

Научен ръководител: доц. д-р **Снежана Атанасова Попова**

Дата, час и място на публичната защита: 06.06.2025 г., 10,00 ч., Зала 1412, Корпус 1 на ЮЗУ

I. Основни биографични данни за автора, имащи отношение към докторантурата

Преглеждайки автобиографията на Красимира Николова, прави силно впечатление изключителната яснота на професионалната ѝ ориентация, голямото желание за развитие и последователност в полето на педагогиката и в частност на работа с деца от началния етап. В периода 1988 – 1992 г. тя придобива професионална квалификация „начален учител“ във Висшия педагогически институт „Неофит Рилски“, Благоевград. След септември 1993 г. последователно е главен учител в начален етап, старши начален учител, старши учител в група при целодневна организация на учебния ден и старши учител в начален етап, какъвто продължава да бъде и до днес. Освен в практико-приложен план, като едно логично развитие кандидатът започва да прави първите си стъпки в академичното развитие като става базов учител към ЮЗУ „Неофит Рилски“ през 2017 г., а през декември на следващата, 2018 г., става редовен докторант (до декември 2022 г.) в Катедра ПНУП при Факултета по педагогика на ЮЗУ

„Неофит Рилски“. След спечелване на конкурс, от 08.09.2023 – до настоящия момент е асистент на половин щат в ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград. След 2006 г. е преминала успешно многобройни обучения за допълнително усъвършенстване, участвала е в няколко проекта с национално и международно финансиране, владее английски и руски език. Към момента има 4 публикации по темата на дисертацията.

II. Характеристики на дисертационния труд

1. Актуалност и значимост на темата на дисертационното изследване

Демонтажът на социалната природа е все по-силно изразена и много тревожна тенденция в развитието на съвременната цивилизация. Това поражда острата необходимост от проучване на проблема състоянието на формирането на социалните умения и предприемане на конкретни мерки на полето на практиката. В този смисъл в *Увода* авторът разкрива значимостта и актуалността на проблемното поле, станало център на дисертационния труд, като тръгва от ключова причина за тази дихуманизация, а именно акцентирането в съвременното българско училище върху знанията, а не и върху уменията, включително развитието на социални умения у учениците от начална училищна възраст. Направен е синтезиран преглед на авторите, работили и работещи по отношение на социалните умения. Очертани са под формата на противоречия основни проблемни полета, върху които стъпва дисертационното изследване на докторантката. На тази основа авторът коректно формулира основните параметри на дисертационния труд – обект, предмет, цел и задачи, хипотеза, използвани изследователски инструменти. Те са представени по интересен начин и са реалистични. Текстът е логичен и четивен.

2. Структура и съдържание на дисертационния труд

Дисертационният труд е в общ обем от 278 стандартни печатни страници и определено надхвърля (авторефератът също, общо 78 стр.) обичайно приетия обем за подобен вид научна разработка, без това да има негативен нюанс. Основният текст е в обем от 184 страници, структуриран класически, а именно включва увод, три глави със съответни подчасти, заключение с изводи и препоръки. Списъкът с източници съдържа 195 на брой, от които 180 са на кирилица и 8 са на латиница и 7 интернет източника. Приложенията са 57, разположени върху общо 91 страници. Освен в тях, в основният текст има също много добре представени чрез визуализация теоретични постановки и резултати от практико-приложното изследване, която включва 58 диаграми, 28 таблици, 2 схеми и 10 фигури.

Първата глава (с. 7–53) на дисертационния труд е с теоретичен характер. Нея авторът е посветила на очертаване на основни теоретични аспекти на разглежданата проблематика. Много подробно е обоснован и представен в

дефинитивен план понятийния апарат, който се използва в труда, като развитие, умения, социализация и др. На пресечната точка на педагогическото и психологическото познания Красимира Николова прави анализ на развитието на социални умения в начална училищна възраст като насочва вниманието си към развитието на нравствени качества, умение за сътрудничество, за съпоставяне с другите, за по-осъзнато реализиране на поведенчески модели, за използване на учебната и отстъпващата ѝ на нея като водеща игрова дейност за себепознание, повишаване на нивото на самоконтрол и на тази основа осъществяване на социални взаимодействия и др. След това като естествено и логично продължение авторът пристъпва към контекстуализиране развитието на социални умения на учениците в условията на учебно-възпитателния процес по „Човекът и обществото“ в трети клас. Представени са същността и особеностите, нормативната регламентация на този учебен предмет. Според докторантката той помага на процеса на „формиране на цялостна картина на света и осъзнаване на мястото на човека в него на основата на единството на научното познание и емоционално-ценностното осмисляне от ученика на личния опит в общуването с хората, обществото и природата, а спецификата на предмета е в това, че има ярко изразен интегративен характер“ (с. 33). В този смисъл може да се каже, че подпомага сериозно светогледното възпитание. Авторът акцентира върху сърцевината на предмета – формиране на гражданска компетентност. Направен е сполучлив критичен анализ в съдържателен план на учебници по „Човекът и обществото“. Специално място е отделено на взаимозависимостта между възпитанието и екологията по отношение на развитието на социалните умения.

Втората глава (с. 54–78) е сравнително кратка, но и по този начин фокусираща вниманието на читателя към ключовите моменти, които представя. Тази глава е също с теоретичен характер, като е посветена на разкриване на същността и специфичните особености на педагогическата технология за развитие на социалните умения на учениците в учебно-възпитателния процес по „Човекът и обществото“ в трети клас. Представен е авторски модел с акценти върху умения за общуване, за сътрудничество, за отстояване на права, за общуване в цифрова среда и за гражданска активност. А също така са представени собствени на автора, а така също и на други автори диагностични инструменти за регистриране на ефекта от прилагането на педагогическата технология. Като за целта е създадена система от критерии и показатели, а на тяхна основа са обособени три нива на развитие на социални умения.

Прави добро впечатление, че **Третата глава** (с. 79–179), която е практико-приложен характер и е озаглавена „Диагностициране на развитието на социални умения в учебно-възпитателния процес по „Човекът и обществото“ в трети клас“, обхваща повече от половината от дисертационния труд. Като освен

в обемен план като относително съотношение спрямо обема на теоретичната част, главата с емпиричното изследване, впечатлява и в съдържателен план. Преди всичко авторът представя дизайна на емпиричното изследване. Налице е класическа концепция и подход при осъществяване на замисъла на изследването, което включва констатираща част, свързана с установяване на нивото на развитие на социалните умения у учениците от трети клас. След това е апробиран/приложен авторски модел за формиране и развитие на тези умения в същата възрастова група в рамките на обучението по учебния предмет „Човекът и обществото“. Измерен е ефектът от прилагането на модела. В изследването са включени две групи ученици, експерименталната и контролната група.

Дисертационният труд завършва с добре формулирани Закljučение, изводи и препоръки. Също така са представени Справка на научни приноси на теоретико-емпиричното изследване, Списъка с научните публикации по темата на дисертационното изследване, Библиографията и Приложенията.

III. Някои бележки, препоръки, които следва да бъдат отправени към труда и респективно към работата на автора са:

На с. 16 „увеличеното и неструктурирано време онлайн може да изложи децата на потенциално вредно съдържание и съдържание“ – възможен ефект, но по-скоро ще се дискредитират усилията за възпитание в дисциплина;

На места е необходима прецизиране на цитиране на източниците – напр. посочване и на стр., от която е взет директно цитат с кавички и/или добавяне на датата на последно ползване на източник от интернет.

IV. Приносни моменти на дисертационния труд

Дисертационният труд на Красимира Николова определено има теоретични и особено практико-приложни приноси. Изследователското внимание на докторанта е насочено към значим и все още недостатъчно изследван през последните години проблем. Като много добър практик, и на базата на проведената изследователска работа докторант Красимира Николова аргументирано извежда значимите възможности на учебния предмет „Човекът и обществото“ за формиране на социални умения конкретно при учениците от трети клас. Тя е конструирала и апробирала ефективно действащ в реални условия авторски модел за развитие на социалните умения на учениците в процеса на обучение по „Човекът и обществото“ в трети клас. Също така е създадена комплексна методика за идентифициране равнищата на развитие на социалните умения. Направената проверка на текста за сходства е показала коефициент в рамките на допустимите стойности и безспорното авторство на Красимира Николова.

V. Оценка на Автореферата и публикациите на автора

Текстът на автореферата отразява в структурно отношение дисертационния труд, а така също и ключовите съдържателни моменти от него.

Публикационната активност, формата и съдържанието на текстовете на автора позволяват да се направи извода, че в достатъчна степен, системно и последователно е разгърнат, осъществен и отразен в съответната етапност изследователския замисъл по отношение на дисертационния труд, намирайки съответната необходима публичност.

VI. Заключение

Имайки предвид посоченото до момента, може да се заключи, че дисертационният труд на тема: **„Развитие на социални умения чрез обучението по учебния предмет „Човек и общество“ в трети клас“** отговаря на изискванията за подобен вид разработки, заложи в Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагането му и свързаните с тях нормативни документи, вкл. на ниво университет. Въз основа на това, както и въз основа на отбелязаното по-горе в становището и като се има пред вид, че направените бележки и препоръки не омаловажават за постигнатото в резултат от положените от докторанта сериозни и дългогодишни усилия, следва да се изрази позиция с **положителен вот** по отношение на дисертационния труд с оглед присъждането на **Красимира Димитрова Николова** на образователната и научна степен „доктор“ по докторска програма **„Методики на обучението в начален етап на основното образование“** в област на висшето образование **1. Педагогически науки, Професионално направление 1.2. Педагогика.**

София,

Автор на становището: .....

21.05.2025 г.

/доц. д-р Владислав Господинов/

REVIEW

By Assoc. Prof. **Vladislav Gospodinov**, PhD

(Sofia University St. Kliment Ohridski, Faculty of Pedagogy)

On the dissertation on the topic:

***"DEVELOPMENT OF SOCIAL SKILLS THROUGH TEACHING IN THE
SUBJECT "THE MAN AND SOCIETY" IN THE THIRD GRADE",***

developed by

Krasimira Dimitrova Nikolova

(full-time PhD-student

at the Department of "Preschool and Primary Pedagogy"

of the Faculty of Pedagogy

at the Southwestern University "Neofit Rilski", Blagoevgrad)

for the acquisition of the educational and scientific degree "DOCTOR", Field of higher education **1. Pedagogical sciences**, Professional field **1.2. Pedagogy**.

On the doctoral program "Methodologies of education in the initial stage of
primary education"

and

Scientific supervisor: Assoc. Prof. **Snezhana Atanasova Popova**, PhD

*Date, time and place of the public defense: 06.06.2025, 10:00 A.M., Hall 1412,
Building 1 of South-West University*

I. Basic biographical data about the author relevant to the doctoral studies

Looking through Krasimira Nikolova's CV, one is struck by the exceptional clarity of her professional orientation, the great desire for development and consistency in the field of pedagogy and in particular in working with children from the primary stage. In the period 1988-1992, she acquired the professional qualification "primary

teacher" at the Higher Pedagogical Institute "Neofit Rilski", Blagoevgrad. After September 1993, she was successively a head teacher in the primary stage, a senior primary teacher, a senior teacher in a group with a full-time school day organization and a senior teacher in the primary stage, which she continues to be to this day. In addition to the practical and applied plan, as a logical development, the candidate begins to take her first steps in academic development by becoming a basic teacher at the South-West University "Neofit Rilski" in 2017, and in December of the following year, 2018, she becomes a full-time doctoral student (until December 2022) at the Department of Preschool and Primary Pedagogy at the Faculty of Pedagogy of the South-West University "Neofit Rilski". After winning a competition, from 08.09.2023 – until now she is a half-time assistant at the South-West University "Neofit Rilski" – Blagoevgrad. After 2006, she has successfully completed numerous trainings for additional improvement, participated in several projects with national and international funding, is fluent in English and Russian. Currently, she has 4 publications on the topic of the dissertation.

II. Characteristics of the dissertation

1. Relevance and significance of the topic of the dissertation research

The dismantling of social nature is an increasingly pronounced and very worrying trend in the development of modern civilization. This gives rise to the urgent need to study the problem of the state of formation of social skills and to take specific measures in the field of practice. In this sense, in the Introduction, the author reveals the significance and relevance of the problem field, which has become the center of the dissertation work, starting from a key reason for this dehumanization, namely the emphasis in modern Bulgarian schools on knowledge, and not on skills, including the development of social skills in primary school students. A synthesized review of the authors who have worked and are working on social skills has been made. The main problem fields on which the doctoral student's dissertation research is based are outlined in the form of contradictions. On this basis, the author correctly formulates the main parameters of the dissertation work – object, subject, goal and objectives, hypothesis, research tools used. They are presented in an interesting way and are realistic. The text is logical and readable.

2. Structure and content of the dissertation

The dissertation has a total volume of 278 standard printed pages and definitely exceeds (The abstract also, a total of 78 pages) the usually accepted volume for a similar type of scientific work, without this having a negative nuance. The main text has a volume of 184 pages, structured classically, namely it includes an introduction, three chapters with corresponding sub-parts, a conclusion with conclusions and recommendations. The list of sources contains 195 in number, of which 180 are in Cyrillic and 8 are in Latin and 7 internet sources. There are 57 appendices, located on a total of 91 pages. In addition to them, the main text also contains very well presented through visualization theoretical statements and results of the practical and applied research, which includes 58 diagrams, 28 tables, 2 schemes and 10 figures.

The First chapter (pp. 7–53) of the dissertation is of a theoretical nature. The author has devoted it to outlining the main theoretical aspects of the issue under consideration. The conceptual apparatus used in the work, such as development, skills, socialization, etc., is very thoroughly justified and presented in a definitive manner. At the intersection of pedagogical and psychological knowledge, Krasimira Nikolova analyzes the development of social skills in primary school age, focusing her attention on the development of moral qualities, the ability to cooperate, to compare with others, to a more conscious implementation of behavioral models, to the use of educational and subordinating activities as a leading game activity for self-knowledge, increasing the level of self-control and, on this basis, implementing social interactions, etc. Then, as a natural and logical continuation, the author proceeds to contextualize the development of social skills of students in the conditions of the educational process in the "The Man and Society" class in the third grade. The essence and features, the normative regulation of this subject are presented. According to the doctoral student, it helps the process of "forming a comprehensive picture of the world and realizing the place of man in it on the basis of the unity of scientific knowledge and the emotional-value comprehension by the student of personal experience in communicating with people, society and nature, and the specificity of the subject is that it has a clearly expressed integrative character" (p. 33). In this sense, it can be said that it seriously supports worldview education. The author emphasizes the core of the subject – the formation of civic competence. A successful critical analysis in a substantive plan of textbooks on "The Man and Society" has been made. A special place is devoted to the interdependence between education and ecology in terms of the development of social skills.

The Second chapter (pp. 54–78) is relatively short, but thus focuses the reader's attention on the key points it presents. This chapter is also theoretical in nature, as it is dedicated to revealing the essence and specific features of the pedagogical technology for the development of students' social skills in the educational process on "The Man and Society" in the third grade. An author's model is presented with an emphasis on skills for communication, cooperation, asserting rights, communicating in a digital environment and civic activity. The author's own diagnostic tools, as well as those of other authors, are also presented for registering the effect of the application of pedagogical technology. For this purpose, a system of criteria and indicators has been created, and on their basis three levels of development of social skills have been distinguished.

It is impressive that ***the Third Chapter*** (pp. 79–179), which is of a practical and applied nature and is entitled "Diagnosing the Development of Social Skills in the Educational Process of "The Man and Society" in the Third Grade", covers more than half of the dissertation work. In addition to its volume as a relative proportion to the volume of the theoretical part, the chapter with the empirical study is also impressive in terms of content. First of all, the author presents the design of the empirical study. There is a classical concept and approach to implementing the study plan, which includes an ascertaining part related to establishing the level of development of social skills in third grade students. Then, an author's model for the formation and development of these skills in the same age group within the framework of teaching the subject "The Man and

Society” was tested/applied. The effect of the model’s application was measured. The study included two groups of students, the experimental and the control group.

The dissertation ends with a well-formulated Conclusion, conclusions and recommendations. A Reference of scientific contributions of the theoretical and empirical research, a List of scientific publications on the topic of the dissertation research, a Bibliography and Appendices are also presented.

III. Some notes, recommendations that should be addressed to the work and, respectively, to the work of the author are:

On p. 16 "increased and unstructured time online can expose children to potentially harmful content and content" – a possible effect, but it will rather discredit efforts to educate in discipline.

In places, it is necessary to specify the citation of sources – e.g. indicating the page from which a direct quote is taken with quotation marks and/or adding the date of last use of a source from the Internet.

IV. Contributing moments of the dissertation work

The dissertation work of Krasimira Nikolova definitely has theoretical and especially practical-applied contributions. The doctoral student's research attention is directed to a significant and still insufficiently researched problem in recent years. As a very good practitioner, and based on the research work conducted, doctoral student Krasimira Nikolova argues the significant opportunities of the subject "The Man and Society" for the formation of social skills specifically in third grade students. She has constructed and approved an author's model that effectively operates in real conditions for the development of students' social skills in the process of learning "The Man and Society" in third grade. A complex methodology has also been created to identify the levels of development of social skills. The text check for similarities has shown a coefficient within the permissible values and the undisputed authorship of Krasimira Nikolova.

V. Evaluation of the Abstract and the Author's Publications

The text of the abstract reflects the dissertation work in structural terms, as well as the key substantive moments of it. The publication activity, the form and content of the author's texts allow us to conclude that the research plan regarding the dissertation work has been sufficiently, systematically and consistently developed, implemented and reflected in the relevant stages, finding the necessary publicity.

VI. Conclusion

Taking into account the above, it can be concluded that the dissertation work on the topic: "Development of social skills through teaching the subject "Man and Society" in the third grade" meets the requirements for such developments set out in the Act on the Development of the Academic Staff in the Republic of Bulgaria (ADASRB), the Regulations for its implementation and related regulatory documents, including at the

university level. Based on this, as well as on the basis of what was noted above in the opinion and bearing in mind that the notes and recommendations made do not belittle what was achieved as a result of the serious and long-term efforts made by the doctoral student, a position should be expressed with a **positive vote** regarding the dissertation work with a view to awarding **Krasimira Dimitrova Nikolova** the educational and scientific degree "doctor" in the doctoral program "**Methods of teaching in the initial stage of primary education**" in the field of higher education **1. Pedagogical Sciences**, Professional Direction **1.2. Pedagogy**.

Sofia,

Author of the review: .....

May 21, 2025

/Assoc. Prof. *Vladislav Gospodinov*, PhD/